

Farkas György Tamás: A német választási rendszer kisebbségekre vonatkozó rendelkezései szövetségi és tartományi szinten

1. Bevezetés

A kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályozás vonatkozásában álláspontunk szerint a német megoldás tekinthető a listás rendszeren belül megvalósuló speciális szabályozások egyik mintapéldájának, mely több más államban (pl.: Lengyelországban, Szerbiában) is lényegében ugyanilyen módon jelenik meg az ottani választási rendszerbe ágyazva. Tekintettel arra, hogy a német választójog szövetségi szinten és Schleswig-Holstein tartományban már az 1950-es évek óta, más európai államokat megelőzve ismeri ezt a megoldást, ezért akár német típusú rendszernek is nevezhetjük a németországihoz hasonló speciális kisebbségeket segítő választójogi megoldásokat.

A német jog vizsgálata során nem mehetünk el az állam szövetségi típusú berendezkedése mellett, mely alapján azonosítható egy országos szövetségi szint annak törvényhozó és végrehajtó hatalmával, illetve egy tagállami szint, melynek szintén saját törvényhozó és végrehajtó hatalma van. A szintek egymáshoz való viszonyát a szövetségi állam legmagasabb szintű jogszabálya, a Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvénye (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland – GG*) 20-37. cikkei, a szintek közötti törvényhozási kompetenciamegosztást pedig a GG 70-74. cikke tartalmazza, mely meghatározza a szövetségi szint és a tagállami szint törvényhozási kompetenciáit is.

Németország föderális berendezkedése – tekintettel arra, hogy témánk, a törvényhozáshoz kapcsolódó speciális választójogi szabályok vizsgálata – szükségessé teszi számunkra, hogy a szövetségi szint mellett a tagállami szintű törvényhozásokat és vizsgáljuk. Németország 16 szövetségi állama (*Bundesland*) közül kettőben, Schleswig-Holstein és Brandenburg tartományban találhatunk kisebbségekre vonatkozó speciális szabályozást, melyeket ezáltal szintén vizsgálunk a szövetségi szintű választójogi szabályok mellett. Megjegyezzük, hogy a schleswig-holsteini szabályozás és a dán kisebbség ezáltal megvalósuló politikai képviselete viszonylag ismert és sokat tárgyalt a magyar szakirodalomban. Többek között már az 1990-es évek közepén tanulmányozta a schleswig-holsteini rendszert testközelből az akkori magyar kisebbségi ombudsman is.^[1]

Németország szövetségi szinten négy kisebbséget ismer el, a dán kisebbséget, a fríz

nép csoportot, a szintókat és romákat, valamint a szorb népet.^[2] Az elismert németországi kisebbségek létszáma az ország összlakosságához viszonyítva viszonylag alacsony. A schleswig-holsteini tartományi választójog szempontjából releváns dán kisebbség létszáma nagyságrendileg 50.000 fő^[3], de a legnépesebb szintó és roma közösség lélekszáma is 500.000 fő körül mozog.^[4]

2. Szövetségi szintű választójogi szabályozás Németországban, különös tekintettel a kisebbségre vonatkozó speciális rendelkezésekre

A német törvényhozás kétkamarás, felsőháza a Szövetségi Tanács (a továbbiakban: *Bundesrat*), mely lényegében az egyes tartományok küldötteiből áll. Az egyes tartományok lakosságuk létszáma alapján küldhetnek meghatározott számú képviselőt a Bundesrat-ba.^[5] A törvényhozás alsóháza a Szövetségi Gyűlés (a továbbiakban: *Bundestag*), melynek tagjait általános, közvetlen, szabad, egyenlő és titkos választásokon választják. Képviselői az egész népet képviselik, nem kötik utasítások.^[6] Tekintettel választójoggal összefüggő témákra egyértelmű tehát, hogy vizsgálódásunk tárgyát szövetségi szinten a Bundestag képezi.

A Bundestag képviselőinek létszáma a választási rendszer sajátosságai okán a választások eredményeitől függően alakul ki, de a választási törvény (*Bundeswahlgesetz – BWahlG*) 1. § rendelkezéseinek megfelelően a Bundestag létszáma főszabály szerint 598 képviselő, akik közül 299 képviselőt választanak relatív többségi egyéni körzetekben, a többit pedig pártlistáról.^[7] A választóknak a BWahlG 4. § alapján két szavazata van, melyek közül az egyiket, melyet a német választójog „elsőszavazatként” (*Erststimme*) nevesít, a lakóhely szerinti körzet egyéni jelöltjeire (*Wahlkreisabgeordneten*), a másikat, melyet a német választójog „másodszavazatként” (*Zweitstimme*) pedig a lakóhely szerinti tartományi pártlistájára (*Landesliste*) adhat le a választó.^[8]

Főszabály szerint a listás mandátumok kiosztása során el kell érniük a bejutási küszöböt, azaz a pártoknak országos átlagban el kell érniük a szavazatok 5%-át, vagy pedig három egyéni körzetben kell győznie a párt jelöltjének. A bejutási küszöböt elérő pártok között első ízben országos szinten, majd a tartományi listák között is elosztják a mandátumokat. Tartományon belül az adott pártnak járó mandátumszámból levonják az ugyanazon párt egyéni jelöltjei által megszerzett mandátumok számát. Amennyiben adott párt több mandátumhoz jut, adott tartományon belül, az egyéni körzetekben nyerő jelöltjeivel együtt, mint ami az arányos kiosztás szerint járna neki a többletet megtarthatja.^[9] Fontos kiemelni tehát, hogy csupán a törvényhozás mandátumainak lekisebb száma kőbe vésett (598), az úgynevezett túlnyúló mandátumok (*Überhangmandate*) és kiegyenlítő mandátumok (*Ausgleichmandate*) miatt a

mandátumok pontos száma az adott választás eredményeire tekintettel alakul ki.

Látszólag a német választási rendszer a magyarhoz hasonló vegyes választási rendszer, melynek van egy egyéni és egy listás ága, azonban Cservák Csaba doktori értekezésében ezt árnyalja. Cservák megállapítja ugyanis a német választási rendszerről, hogy „szigorú értelmezésben nem is vegyes, hanem ún. personalizált PR-rendszer. Arányos rendszer az eredmények ismeretében is, hiszen az aránytalanság 1% körüli. Arányos (listás) mivoltát az a tény is alátámasztja, hogy a mandátumok elosztása kizárólag a listás szavazatok alapján történik.”^[10]

A német választási rendszerben a kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályozást a listás mandátumok kiosztása kapcsán felállított bejutási küszöb kapcsán azonosíthatjuk^[11], ugyanis a BWahlG 6. § (3) bekezdése értelmében a bejutási küszöb követelménye – azaz a pártokra vonatkozó országos átlagban megszerzett 5% arányú szavazat vagy győzelem a párt jelöltje által legalább 3 egyéni körzetben – a nemzeti kisebbségek pártjainak listáira nem vonatkozik,^[12] mely alapján csak az ún. természetes küszöböt, a legalább egy mandátumhoz szükséges szavazatszámot kell elérniük.

A német választójog emellett nem csak a mandátumszerzés, hanem a választásokon történő elindulás vonatkozásában is speciális szabályokat határoz meg a nemzeti kisebbségek pártjai számára. A BWahlG 6. § (3) bekezdés alapján az egyéni körzetekben a nemzeti kisebbségek pártjainak jelöltje ugyanis mentesül azon egyéb pártokra vonatkozó azon követelmény alól, miszerint a jelöltséghez 200 választói aláírást kell összegyűjteni.^[13] A BWahlG 27. § (1) bekezdés alapján hasonló kedvezményben részesülnek a nemzeti kisebbségek pártjainak tartományi listái is, melyeknek nem kell az egyéb pártokra vonatkozó választók létszámának egy ezred része, de legfeljebb 2000 választópolgár ajánlását megszereznie.^[14]

Arról, hogy egy adott párt nemzeti kisebbség pártjaként ismerhető el, és ennél fogva megilletik a választójogi kedvezmények, a Szövetségi Választási Bizottság (*Bundeswahlauss*) dönt, a választások előtti 79. napon tartott ülésén.^[15] Látható tehát, hogy eseti jogalkalmazói döntés a nemzeti kisebbségi párt státus eldöntése, nincs egyéb objektív, jogilag szabályozott kritériumrendszer tekintetben, hogy milyen feltételek szükségesek ezen státus megítéléséhez.

A nemzeti kisebbségi pártok meghatározásával kapcsolatban a Bundestag Tudományos Szolgálata 2009-ben készített egy tanulmányt^[16], melyben szintén kifejezésre juttatja, hogy a nemzeti kisebbségi párt fogalma objektíve nem konkrétan tisztázott a német szakirodalomban és az ítélkezési gyakorlatban. A tanulmány szerint arra a kérdésre, hogy az

adott párt nemzeti kisebbség pártja-e, a választási folyamatot megelőző, azon kívüli tényezők, különösen a párt önképe és működése adják meg a választ. Nem elégséges, ha a szóban forgó párt kiáll egy adott kisebbség érdekei és céljai mellett, önmeghatározásában, tagsági-szervezeti összetételében is tükröznie kell az adott nemzeti kisebbséget. A tanulmány Bodo Pieroth álláspontjára is hivatkozik, aki szerint meghatározó irányadó elvnek kell lennie, hogy szerkezetileg egy nemzeti kisebbséghez tartozó párt egyértelműen megkülönbözteti magát a többi párttól. Mindezek figyelembevételével a tanulmány az alábbi kritériumokat határozta meg, amelyeknek egy nemzeti kisebbségi pártnak meg kell felelnie:^[17]

- A kisebbség céljainak és érdekeinek képviselése
- Történelmi gyökerekkel rendelkezik az érintett kisebbség vonatkozásában
- A párttagok és a pártszervezet tagjainak többsége az adott kisebbség tagjai
- Elkötelezettség az érintett kisebbség iránt
- Szervezeti beágyazottság az adott kisebbség közéletében.

A Német Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht* – *BVerfG*) témánk szempontjából releváns gyakorlatából a BVerfGE 6, 84 számú döntését emelhetjük ki. Ezen döntésében az alkotmánybíróság leszögezte, hogy a nemzeti kisebbségek pártjai sajátos helyzetben vannak, mely nem hasonlítható össze egyéb kis pártokéval. Az a specifikum, amely megkülönbözteti a nemzeti kisebbségek pártjait az összes többi párttól, a választási folyamaton kívül keresendő. A nemzeti kisebbségek pártjainak kedvezményben részesítése nem ellentétes az egyenlőség elvével. A jogalkotó a saját belátása szerint tekinthet adott pártot a parlamenthez méltónak, függetlenül a megszerzett szavazatok számától és a közvetlen mandátumok megszerzésétől, olyan politikai körülmények miatt, amelyek indokolják a választási folyamat speciális szabályozását. Az egyenlő választás elvének megsértését csak akkor lehet megállapítani egy ilyen kivétel esetén, ha a speciális szabályozás alapjául szolgáló kritériumok más pártokra is vonatkoznak.^[18]

A hivatkozott alkotmánybírósági döntés leszögezi továbbá, hogy a nemzeti kisebbségek helyzete egyedülálló, ötvözi a német állampolgárságot az idegen etnikummal és a nemzetközi joggal, valamint bizonyos körülmények között valamely külföldi állam, amelyhez a kisebbség tartozik is érdekelt a státusuk iránt. Mindez kellően alátámasztja a speciális választójogi szabályozást. Az alkotmánybíróság a döntésében mindezek mellett utalt arra a magyar nemzetiségi jogban is gyakorta megjelenő motívumra, miszerint, a külföldi államokban élő német nemzeti kisebbségek vonatkozásában tanúsított jobb bánásmód iránti érdek is indokolhatja a nemzeti kisebbségek pártjainak felmentését az arányos képviselőlet küszöbértéke alól.^[19]

A Német Alkotmánybíróság BVerfG, 17.11.2004 – 2 BvL 18/02 számú döntése arra világít rá, hogy a nemzeti kisebbségek általános politikai versenyben történő részvétele és az, hogy ennek során olyanok is szavazhatnak a kisebbségi pártra, akik nem tagjai az adott kisebbségnek, önmagában nem jelenti a kisebbségi jelleg – és ezáltal a választójogi státusz – elvesztését, ugyanis nem zárható ki, hogy a nem kisebbségi szavazók is törvényesen előmozdíthassák a kisebbség integrációját. A nemzeti kisebbség saját képviseletének biztosítása az állami parlamentben az integrációpolitikai kérdés.^[20]

A németországi szövetségi szintű politikai versenyt vizsgálva megállapítható, hogy a Bundestag választásokon sokáig nem volt jellemző a nemzetiségi pártok részvétele. Szövetségi szinten, a Bundestag választások során mindössze Schleswig-Holstein tartomány dán kisebbségének pártja, a Südschleswigscher Wählerverband (SSW) juttatott képviselőt a szövetségi törvényhozásba, személy szerint Hermann Clausen-t az első, 1949-1953 közötti ciklusban^[21], illetve a legutóbbi 2021-es választásokon Stefan Seidler-t.^[22] 1961 és 2021 között az SSW egyáltalán nem vett részt a szövetségi választásokon,^[23] kizárólag regionális pártként működött, melynek keretében a tartományi, schleswig-holsteini parlamentben egy rövid periódustól eltekintve (1954-1958) folyamatosan képviselteti magát. Kiemelendő, hogy 60 év távollét után, az SSW éppen a legutóbbi 2021-es Bundestag választásokon – melyet 2021. szeptember 26-án rendeztek – mérette meg magát újra szövetségi szinten.^[24] Az SSW a 2021-es Bundestag választásokon kizárólag Schleswig-Holstein tartományban állított egyéni jelölteket és listát.^[25] A 2021-es választásokon az SSW mindösszesen 55.330 szavazatot szerzett, mely országos összesítésben a listás szavazatok (*Zweitstimme*) 0,1%-ának felelt meg, mellyel egy képviselői mandátumot szerzett a dán kisebbségi párt a speciális kisebbségi választójogi szabályozás alapján,^[26] így Németországban hosszú szünet után ismételten gyakorlati jelentőséggel bírnak szövetségi szinten is a választójog speciális kisebbségi rendelkezései.

3. Tartományi szintű választójogi szabályozás Németországban, különös tekintettel a kisebbségre vonatkozó speciális rendelkezésekre

Mint, ahogy azt fentebb említettük, a 16 németországi szövetségi tartomány közül kettőben a tartományi törvényhozás választójoga szintén tartalmaz kedvezményes választójogi szabályozást a kisebbségek számára. Ez a két szövetségi tartomány Schleswig-Holstein és Brandenburg. Előbbiben a helyi dánokra vonatkoznak választójogi kedvezmények, utóbbiban pedig a helyi szorbokra.

A Schleswig-Holstein szövetségi tartomány törvényhozásának választásáról szóló törvény

(*Landeswahlgesetz - LWahlG*) 1. § (1) bekezdése rendelkezéseinek megfelelően a Tartományi Gyűlést (*Landtag*) főszabály szerint 69 képviselő alkotja, akik közül 35 képviselőt választanak relatív többségi egyéni körzetekben, a többit pedig pártlistáról.^[27] A választóknak a LWahlG 1. § (2) bekezdés alapján két szavazata van, melyek közül az egyiket, melyet a német választójog „elsőszavazatként” (*Erststimme*) nevesít, a lakóhely szerinti körzet egyéni jelöltjeire (*Bewerber/Bewerberin im Wahlkreis*), a másikat, melyet a német választójog „másodszavazatként” (*Zweitstimme*) pedig egy párt listájára (*Landesliste*) adhat le a választó.^[28] Eddig is jól látható, hogy a schleswig-holsteini tartományi választójog a német szövetségi választójoghoz hasonlatos, és mindez általánosságban kisebb különbségekkel ugyan, de igaz a választási rendszer további jellemzőire, a mandátumok kiosztására és a törvényhozás választási eredményektől függő „mozgó létszáma” is.^[29]

A dán kisebbségre vonatkozó kedvezményes választójogi szabályok ugyancsak a szövetségi választójogban megismert megoldáshoz hasonlóak. A LWahlG 3. § (1) bekezdés szerint ugyanis a pártoknak ahhoz, hogy a listás mandátumkiosztásból részesedhessenek, vagy legalább egy egyéni körzetben győztes jelölttel kell rendelkezniük, vagy pedig a pártlistákra leadott szavazatok legalább 5%-át meg kell szerezniük. Ezen bejutási küszöb alól a dán kisebbség pártjai mentesülnek,^[30] mely alapján csak az ún. természetes küszöböt, a legalább egy mandátumhoz szükséges szavazatszámot kell elérniük. Ez a természetes küszöb a választási gyakorlatot figyelembe véve nagyságrendileg 20.000 szavazatot jelent.^[31]

A schleswig-holsteini tartományi választójog kapcsán mindenképp meg kell említenünk, hogy a dánokra vonatkozó választójogi kedvezményeknek szövetségi és tartományi szinten is nemzetközi jogi alapjai vannak. A II. világháborút követően, 1955-ben Németország és Dánia küldöttsége, amelyben a két kormány javaslatot tett az országaikban élő német és dán kisebbségekre vonatkozóan. E javaslatok eredménye többek között a schleswig-holsteini tartományi választójog dán kisebbségre vonatkozó rendelkezései.^[32] Az 1955. március 28-án kelt német-dán feljegyzés I. fejezet 2. pontja a német szövetségi választójog vonatkozásában ígér kedvezményt,^[33] míg az I. fejezet 3. pont a) alpontja a schleswig-holsteini tartományi választójog kapcsán konkrétan az 5%-os bejutási küszöb alóli mentesülést ígéri a dán kisebbség pártjainak.^[34]

A schleswig-holsteini tartományi alkotmánybíróság (*Landesverfassungsgericht Schleswig-Holstein - LVerfG*) 2013-ban meghozott LVerfG 9/12 számú döntése lényeges és alapvető kérdéseket tisztáz a kisebbségre vonatkozó speciális választójogi szabályokat illetően, ezért ezen döntés lényegi tartalmának ismertetését mindenképp lényegesnek tartjuk.

A tartományi alkotmánybíróság a hivatkozott döntésében mindenekelőtt meghatározást

adott a speciális szabályozás alanyára, a dán kisebbség pártjára. Ezek szerint egy párt akkor a dán kisebbség pártja, ha az a kisebbség soraiból kerül ki, a kisebbség támogatója és programjuk a kisebbség által formált. Ezen körülmények fennálltat minden Landtag választás előtt ellenőrizni kell. A döntés leszögezte azt is, hogy a 18. Landtag választás idején az SSW volt a dán kisebbség pártja a kritériumok mérlegelése alapján.^[35]

Az alkotmánybíróság álláspontja szerint a választás egyenlőségében történő differenciálás – azaz a bejutási küszöb alóli mentesség alkalmazása – abban az esetben jogszerű, ha azt különleges, objektív és legitimált, azaz törvény által elismert „kényszerítő ok” igazolja és ugyanezen követelmények vonatkoznak a felek esélyegyenlőségére is.^[36]

Az alkotmánybíróság leszögezte, hogy a speciális választójogi szabályokat, a tartományi törvényhozás működésének és a pártok integrációs funkciójának biztosításának célja legitimálja, és nem sérti az arányosság elvét.^[37]

A szavazatok egyenlőségének elvével összefüggésben a schleswig-holsteini tartományi alkotmánybíróság egyértelművé tette, hogy a dán kisebbség pártjaira vonatkozó bejutási küszöb alóli mentesség a szavazati jogok egyenlőségét a pártok egyenlő sikerével és esélyegyenlőségével összefüggésben érinti, de a szabályozást legitimálja a tartomány azon tartományi alkotmányba foglalt kötelessége, hogy megvédje a dán nemzeti kisebbség politikai részvételét, és nem sérti az arányosság elvét.^[38]

A schleswig-holsteini tartományi politikai versenyt vizsgálva kijelenthető, hogy a dán kisebbségre vonatkozó speciális választójogi szabályozás az SSW-t érinti, amelynek képviselői egy rövid periódus (1954-1958) kivételével 1947 óta mindvégig tagjai voltak a schleswig-holsteini Landtag-nak.^[39] Az ezredforduló óta eltelt két évtized komoly politikai sikerszerűt eredményezett az SSW számára. A 2000-es Landtag választásokon a megelőző választásokon szerzett 38.285 szavazatot lényegesen felülmúlva 60.367 szavazatot, a voksok mintegy 4,1%-át szerezték meg. A 2005-ös választás kisebb visszaesést mutatott az 51.920 megszerzett szavazattal, mely a voksok 3,6%-át tette ki, ugyanakkor a soron következő 2009-es választásokon nagy sikert ért el a párt a 69.701 megszerzett vokssal és 4,3%-os szavazati aránnyal, mely szavazati arányt a 2012-es választások során 4,6%-ra tornázták fel, melynek köszönhetően négy képviselőt küldhetett az SSW a Landtag-ba. A 2012-es választásokat követően az SSW a Németország Szociáldemokrata Pártjával (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands – SPD*) és a Zöldekkel (*Grünen*) koalícióban, melyet a helyi politikában *Künstenkoalition*-nak neveztek. A 2017-es választásokon az SSW 3,4%-ot ért el és három képviselőt juttatott a tartományi törvényhozásba, és ellenzéki pártként működött,^[40] majd a legutóbbi 2022-es választásokon az SSW komoly története eddig legjobb

eredményét elérve a listás szavazatok 5,7%-át szerezte meg, mellyel négy képviselőt juttatott a Landtag-ba,^[41] de hasonlóan a megelőző ciklushoz ellenzéki pártként vesz részt a tartományi törvényhozás munkájában.^[42]

A másik német szövetségi tartományra, Brandenburgra rátérve, melyben speciális választójogi szabályozás vonatkozik a szorok parlamenti képviseletére, azt állapíthatjuk meg, hogy a brandenburgi tartományi gyűlés (*Landtag*) választójoga általánosságban az eddig szövetségi szinten és schleswig-holsteini tartományi választójog kapcsán megismert mintát követi.

Brandenburg szövetségi tartomány törvényhozásának választásáról szóló törvény (*Brandenburgisches Landeswahlgesetz - BbgLWahlG*) 1. § (1) bekezdés rendelkezéseinek megfelelően a Tartományi Gyűlést (*Landtag*) főszabály szerint 88 képviselő alkotja, akik közül 44 képviselőt választanak relatív többségi egyéni körzetekben, a többit pedig pártlistáról.^[43] A választóknak a BbgLWahlG 1. § (2) bekezdés alapján két szavazata van, melyek közül az egyiket, melyet a német választójog „elsőszavazatként” (*Erststimme*) nevesít, a lakóhely szerinti körzet egyéni jelöltjeire (*Wahlkreisabgeordneten*), a másikat, melyet a német választójog „másodsavazatként” (*Zweitstimme*) pedig egy párt listájára (*Landesliste*) adhat le a választó.^[44] Láthatjuk eddig is, hogy a brandenburgi választójog a szövetségi és a schleswig-holsteini tartományi választójoghoz hasonlatos, és mindez általánosságban kisebb különbségekkel ugyan, de igaz a választási rendszer további jellemzőire, a mandátumok kiosztására és a törvényhozás választási eredményektől függő „mozgó létszámára” is.

Eltérőek ugyanakkor a brandenburgi választójog általános szabályai tekintetben, hogy a képviselői létszám maximumát is meghatározza a választási törvény 110 mandátumban,^[45] továbbá a választások listás helyeiért nem csak pártok, hanem politikai egyesületek és egyesített listák is indulhatnak.^[46]

A szorb kisebbségre vonatkozó kedvezményes választójogi szabályok ugyancsak a szövetségi és schleswig-holsteini választójogban megismert megoldáshoz hasonlóak. A BbgLWahlG 3. § (1) bekezdés szerint ugyanis a pártoknak, politikai egyesületeknek és listás szövetségeknek ahhoz, hogy a listás mandátumkiosztásból részesülhessenek, vagy legalább egy egyéni körzetben győztes jelölttel kell rendelkezniük, vagy pedig a listákra leadott szavazatok legalább 5%-át meg kell szerezniük. Ezen bejutási küszöb alól a szorb kisebbség pártjai mentesülnek,^[47] mely alapján csak az ún. természetes küszöböt, a legalább egy mandátumhoz szükséges szavazatszámot kell elérniük.

A brandenburgi tartományi választójog speciális kisebbségi szabályozásából sajátosságként a

speciális választójogi szabályozásra jogosult pártok meghatározását, kijelölését, illetve ennek eljárását jelölhetjük meg, mely mind a szövetségi szintű, mind pedig a schleswig-holsteini tartományi választójogi szabályozástól eltérő. A fentebb már hivatkozott BbgLWahlG 3. § (1) bekezdés alapján ugyanis arról, hogy mely pártokat illeti meg a választójogi kedvezmény, azaz mely pártok minősülnek a szorb kisebbségi pártnak, politikai egyesületnek vagy egyesített listának, a Választási Bizottság a Landtag elnökségének Szorb Tanács (*Rat für Angelegenheiten der Sorben/Wenden - RASW*) meghallgatása után tett javaslata alapján dönt.

A Szorb Tanácsról külön törvény rendelkezik, amely a szorb választók által megválasztott öt tagú testület.^[48] A Szorb Tanács bevonása a kisebbségi párt meghatározásának folyamatába azért jelent tehát újdonságot a szövetségi és a schleswig-holsteini tartományi választójogi szabályokhoz képest, mert itt a választójogilag kedvezményezett jelölőszervezetek körének meghatározására ráhatással van – még ha nem is a végső döntés jogával – olyan szervezet, mely autentikusan az adott kisebbség sorai közül kerül ki.

A brandenburgi tartományi gyűlési választásokat, a tartományi politikai versenyt vizsgálva megállapíthatjuk, hogy ellentétben Schleswig-Holstein tartománnyal itt nincs olyan szorb kisebbségi párt mely érdemben részt tudna venni a tartományi politikai versenyben, még a kedvezményes választójogi szabályozás ellenére sem.

4. Következtetések

Összegzésként a német rendszerről, mint szövetségi, mind pedig tartományi szintet vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy az integráló, azon belül is a listás rendszerbe integráló rendszerek közé tartozik.

A német választási rendszer – értve itt a szövetségi és a tartományi szinten tapasztaltakat is – kedvezményes mandátumszerzési lehetőséget és nem garantált mandátumot biztosít speciális választójogi szabályai által a kisebbségnek. A német választási rendszer kisebbségekre vonatkozó speciális szabályát röviden a bejutási küszöb alóli mentesítésben jelölhetjük meg. Tekintettel arra, hogy ez a kedvezmény Németországban már az 1950-es évek óta létezik, és azóta Európában több állam (Szerbia, Lengyelország) is tiszta formájában honosította meg ezt, ezért akár „német típusú rendszernek” is nevezhetjük el azon speciális választási rendelkezéseket, melyek a listás rendszerekben a bejutási küszöb alóli mentesítésben részesítik a kisebbségeket.

Fontos jellemzője az ilyen rendszereknek, hogy nem külön, speciális választási körzet kialakítása, nem is az egyes listák összetételére vonatkozó szabályok jelentik a speciális szabályozást, hanem az a listás rendszeren belül jelentkeznek.

A bejutási küszöb alóli mentesség egy mandátum megszerzéséhez még mindig megköveteli az egy mandátumhoz szükséges szavazatszám, azaz a természetes küszöb átlépését, így bizonyos értelemben a német típusú, azaz a bejutási küszöb alóli mentességet biztosító rendszerek szem előtt tartják a mandátumok mögött álló választók egyenlőségét, hovatartozástól függetlenül. A kedvezmény ezen rendszerekben tulajdonképp a törvényhozás fragmentációját, azaz az ún. weimarizációt megelőzni hivatott, törpepártokat kizáró, a természetes arányosság felett meghúzott határvonal alól ad kivételt a kisebbségi pártok számára.

A politikai versenyt vizsgálva, a kisebbségi jelölőszervezetek az általános politikai arénában mérettetnek meg a klasszikus ideológiai alapon szerveződő politikai pártokkal, azaz a kisebbségi választónak a szavazófülkében politikai alapon választania kell esetleges ideológiai és kisebbségi preferenciái között (megjegyezzük a két szavazatra tekintettel a kisebbségi választó akár meg is oszthatja szavazatát, listán kifejezve kisebbségi, míg körzete egyéni jelöltjei vonatkozásában kifejezve ideológiai preferenciáját).

Az ilyen küszöb alóli mentességet biztosító rendszerek tehát nem tartalmaznak külön rendelkezéseket az aktív választójog vonatkozásában, mindezek okán előnyük, hogy viszonylag egyszerűek, könnyen üzemeltethetők, nincs ugyanis szükség külön választási infrastruktúrára, választókerület kialakítására, választói regiszterre.

A némethez hasonló, a választások listás ágán belül kedvezményt nyújtó rendszerek a passzív választójog, azaz a választható pártok vonatkozásában tartalmaznak speciális választójogi szabályokat azzal, hogy a kisebbséginek minősülő pártokra kedvezőbb bejutási feltételek – jelen esetben mentesülés az 5%-os, ún. bejutási küszöb alól – vonatkoznak. Az ilyen választási rendszerekben kulcskérdés a kedvezményezettnek körének meghatározása, illetve annak módja, hogy miként dől el az, hogy kikre, mely jelölőszervezetekre vonatkozik a választójogi kedvezmény.

A német választási rendszer kisebbségi pártokat illetően a jelöltek összességét, a jelölő pártot és listáját vizsgálja abból a szempontból, hogy az ténylegesen kisebbségi-e. Ennek a vizsgálatnak az egyik kritériuma, mint láthatjuk, hogy az adott párt tagsága, szervezete, többsége az adott kisebbség soriból kerüljön ki. Egyebekben a kisebbségi pártok meghatározására konkrét törvényi szempontrendszer, objektív mércék nincsenek, arról az

illetékes választási bizottság dönt, azaz egyedi jogalkalmazói kérdés. A brandenburgi választási rendszer ugyanakkor ebből a szempontból némileg eltér a szövetségi és a schleswig-holsteini tartományi rendszertől. Itt a kisebbségi jelleg meghatározása némi hasonlóságot mutat a szingapúri választási rendszer GRC körzeteiben állított kisebbségi jelöltekével, tekintettel arra, hogy a kisebbségi jellegről az adott kisebbség soraiból álló bizottság tesz javaslatot, amit egyfajta többlet garanciának is tekinthetünk.

A rendszerről megállapíthatjuk tehát, hogy politikai verseny szempontjából az általános politikai verseny felé nyitott, ugyanakkor a kisebbség vonatkozásában nem a *mainstream* politikai verseny leképeződését láthatjuk, mint például Új-Zélandon, hanem a kisebbségi párt és a *mainstream* ideológiai alapú politikai pártok versenyét. A kisebbség szempontjából az aktív választójogot illetően a rendszer teljesen nyitott, azaz nem kisebbségiek is szavazhatnak a kisebbségi listára. A német gyakorlat, mint láthatjuk, ezt nem tekinti negatív tényezőként, hanem úgy, mint a többségi társadalomhoz tartozók azon lehetőségére, hogy a kisebbség integrációját elősegítsék. A kisebbség szempontjából a passzív választójogot illetően a rendszer kvázi nyitott, ugyanis a listák vonatkozásában nincs konkrét, objektív jogi előírás, így arra akár nem-kisebbségiek is felkerülhetnek, ugyanakkor túl sok nem-kisebbségi jelölt esetén felmerülhet a kisebbségi jelleg hiánya az illetékes jogalkalmazó szervek részéről és ezzel együtt a kedvezményezett státusz elutasításának lehetősége is.

A rendszer hátrányaként esetlegesen a kedvezményes tulajdonságát határozhatjuk meg, azaz azt, hogy a kisebbség politikai részvétele szempontjából nem minden esetben hatékony és eredményez mandátumot. Amennyiben bizonyos „kritikus tömeget” nem ér el az adott kisebbség, és ezzel együtt saját politikai bázisa (ahol a „*mainstream*” nagy pártok is ellenfelei a kisebbségi pártnak) akkor a rendszer teljesen hatástalan. A német típusú rendszerekre különösen igaz, hogy „önmaguktól nem működnek”, azaz ott kellően hatékony az rendszer, ahol a jogon kívüli társadalmi-politikai viszonyok, illetve a kedvezményben részesíteni kívánt kisebbség létszáma legalább a reális esélyét felveti a tényleges mandátumszerzésre, melynek hiányában a német típusú rendszerek „tényleges jelentéstartalom nélküli díszfejezetei” lehetnek a választójogi törvénynek.

A fenti megállapításinkat erősíti a német rendszerhez hasonlóan a bejutási küszöb alóli mentességet, mint kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályt alkalmazó Szerbia vonatkozásában a Nemzeti Kisebbségek védelméről szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága által ACFC/OP/IV(2019)001 szám alatt készült legutóbbi vélemény, melyben a Bizottság a 2. számú tematikus kommentárjában foglaltakra hivatkozva általánosan, elvi érveléssel kiemelte az ilyen rendszerek potenciálisan negatív hatását a nemzeti

kisebbségek részvételére a választási folyamatban, melyet megfelelően figyelembe kell venni, és általánosságban tanácsos megfelelő időszakonként felülvizsgálni a választási jogszabályokat, annak érdekében hogy azok megfelelően tükrözzék a társadalom fejlődését, a nemzeti kisebbségek igényeit. Alapvető fontosságú, hogy a választási jogszabályok tervezeteinek kidolgozása, és a jogszabály végrehajtásának monitoringja során a kormányzat konzultáljon a nemzeti kisebbségekkel, köztük a kisebb lélekszámúakkal is.^[49] Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a Tanácsadó Bizottság 2. számú tematikus kommentárja azt is leszögezi, hogy a bejutási küszöb alóli mentesség biztosítása alapvetően hasznos a nemzeti kisebbségek választott testületeiben történő részvétele szempontjából.^[50]

Bibliográfia

Cservák Csaba: *Kormányzati és választási rendszer (avagy demokratikus hatalomgyakorlás komplex rendszere nemzetközi kitekintésben)* PhD dolgozat, SZTE-ÁJTK Doktori Iskola, 2010.

Móré Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon – politikai képviseletük, érdekképviseletük és jogvédelmük*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2020.

Egyéb források

Council of Europe: *ACFC, Thematic Commentary*, No. 2.

Ahnengalerie, Die Partei, *SSW*, <https://www.ssw.de/die-partei/geschichte/ahnengalerie> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.)

Bundeswahl 2021, Ergebnisse, *Der Bundeswahlleiter*, 2021, <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/ergebnisse/bund-99.html> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.)

Bundeswahl 2021, Gewählte Abgeordnete, *Der Bundeswahlleiter*, 2021, <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/gewaehlte/bund-99/land-1.html#cc996bbb-1ca4-4520-a069-797120094f54> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.)

Die dänische Minderheit, *Schleswig-Holsteinischer Landtag*, <https://www.landtag.ltsh.de/parlament/daenische-minderheit/> (letöltés ideje: 2021. április 24.)

Der Landtag – Die Parlamentszeitschrift für Schleswig-Holstein, Umbau in Kiel, Neues

Parlament, neues Kabinett, *Schleswig-Holsteinischer Landtag*, 2022. Juli, 27. Online elérhető: https://www.landtag.ltsh.de/export/sites/ltsh/aktuelles/landtagszeitschrift/zeitschrift_download/derlandtag-2022-02.pdf (letöltés ideje: 2022. december 25.)

Deutsche Sinti und Roma, *Die Beauftragung der Bundesregierung für Aussiedlerfragen und nationale Minderheiten*,
https://www.aussiedlerbeauftragter.de/Webs/AUSB/DE/themen/minderheiten-sprachgruppen/sinti-und-roma/sinti-und-roma.html;jsessionid=63B221AFB507C2BC30510BD8EFE80710.2_cid364 (letöltés ideje: 2021. április 24.)

Deutscher Bundestag: *Kriterien für die Anerkennung nationaler Minderheiten, Wissenschaftliche Dienste*, Berlin, Deutscher Bundestag, WD 3-3000-067/09, 2009; Online elérhető:
<https://www.bundestag.de/resource/blob/418438/81e43b425de854eda21f13759f9c3f5b/wd-3-067-09-pdf-data.pdf> (letöltés ideje: 2021. április 24.)

Council of Europe: *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, 26 June 2019., ACFC/OP/IV(2019)001

Geschichte des SSW, *SSW*, <https://www.ssw-sh.de/ueber-uns/geschichte> (letöltés ideje: 2021. április 28.)

Fehndrich, Martin: 50 Jahre Erklärungen über die allgemeinen Rechte der dänischen Minderheit, *Wahlen, Wahlrecht und Wahlsysteme*, 2005,
<https://www.wahlrecht.de/news/2005/08.htm> (letöltés ideje: 2021. április 28.)

Jetzt kommt der Norden!, *SSW*, 2021, <https://www.ssw.de/themen/jetzt-kommt-der-norden-2> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.)

Minderheiten und Schleswig-Holstein müssen besser in Berlin vertreten werden, *SSW*, 2021,
<https://www.ssw.de/themen/minderheiten-und-schleswig-holstein-muessen-besser-in-berlin-vertreten-werden> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.)

Nationale Minderheiten, *Der Bundeswahlleiter*,
<https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/n/nationale-minderheiten.html#id-0> (letöltés ideje: 2021. április 24.)

Nationale Minderheiten in Deutschland. *Bundesministerium des Innern und für Heimat*, <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/minderheiten/minderheiten-in-deutschland/minderheiten-in-deutschland-node.html> (letöltés ideje: 2021. április 24.)

SSW stimmt für Teilnahme an der Bundestagswahl 2021, *Der Nordschleswiger*, 2020, <https://www.nordschleswiger.dk/de/deutschland-suedschleswig/ssw-stimmt-fuer-teilnahme-bundestagswahl-2021> (letöltés ideje: 2021. április 24.)

SSW: *Deine Stimme für Schleswig-Holstein, Wahlprogramm des SSW zur Bundestagswahl am 26. September 2021*, SSW, 2021, 3. Online letölthető: <https://www.ssw.de/bundestagswahl> (letöltés ideje: 2021. április 28.)

Hivatkozások

1. Ld.: Magyar Nemzet, LIX. évf., 68. szám, 1996. március 21., 5. ↑
2. Ld. Nationale Minderheiten in Deutschland. *Bundesministerium des Innern und für Heimat*, <https://www.bmi.bund.de/DE/themen/heimat-integration/minderheiten/minderheiten-in-deutschland/minderheiten-in-deutschland-node.html> (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑
3. Ld. Die dänische Minderheit, *Schleswig-Holsteinischer Landtag*, <https://www.landtag.ltsh.de/parlament/daenische-minderheit/> (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑
4. Ld. Deutsche Sinti und Roma, *Die Beauftragung der Bundesregierung für Aussiedlerfragen und nationale Minderheiten*, [https://www.aussiedlerbeauftragter.de/Webs/AUSB/DE/themen/minderheiten-sprachgruppen/sinti-und-roma.html;jsessionid=63B221AFB507C2BC30510BD8EFE80710.2_cid364](https://www.aussiedlerbeauftragter.de/Webs/AUSB/DE/themen/minderheiten-sprachgruppen/sinti-und-roma/sinti-und-roma.html;jsessionid=63B221AFB507C2BC30510BD8EFE80710.2_cid364) (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑
5. Németország Alaptörvénye (GG) 51. cikk német nyelven: „(1) Der Bundesrat besteht aus Mitgliedern der Regierungen der Länder, die sie bestellen und abberufen. Sie können durch andere Mitglieder ihrer Regierungen vertreten werden.(2) Jedes Land hat mindestens drei Stimmen, Länder mit mehr als zwei Millionen Einwohnern haben vier, Länder mit mehr als sechs Millionen Einwohnern fünf, Länder mit mehr als sieben Millionen Einwohnern sechs Stimmen.(3) Jedes Land kann so viele Mitglieder entsenden, wie es Stimmen hat. Die Stimmen eines Landes können nur einheitlich und nur durch anwesende Mitglieder oder deren Vertreter abgegeben werden.” ↑
6. Németország Alaptörvénye (GG) 38. cikk (1) bekezdés német nyelven: „Die Abgeordneten des Deutschen Bundestages werden in allgemeiner, unmittelbarer, freier, gleicher und

geheimer Wahl gewählt. Sie sind Vertreter des ganzen Volkes, an Aufträge und Weisungen nicht gebunden und nur ihrem Gewissen unterworfen.“ ↑

7. Németország választási törvénye (BWahlG) 1. § német nyelven: „(1) Der Deutsche Bundestag besteht vorbehaltlich der sich aus diesem Gesetz ergebenden Abweichungen aus 598 Abgeordneten. Sie werden in allgemeiner, unmittelbarer, freier, gleicher und geheimer Wahl von den wahlberechtigten Deutschen nach den Grundsätzen einer mit der Personenwahl verbundenen Verhältniswahl gewählt.(2) Von den Abgeordneten werden 299 nach Kreiswahlvorschlägen in den Wahlkreisen und die übrigen nach Landeswahlvorschlägen (Landeslisten) gewählt.“ ↑
8. Németország választási törvénye (BWahlG) 4. § német nyelven: „Jeder Wähler hat zwei Stimmen, eine Erststimme für die Wahl eines Wahlkreisabgeordneten, eine Zweitstimme für die Wahl einer Landesliste.“ ↑
9. Cservák Csaba: *Kormányzati és választási rendszer (avagy demokratikus hatalomgyakorlás komplex rendszere nemzetközi kitekintésben)* PhD dolgozat, SZTE-ÁJTK Doktori Iskola, 2010, 105–106. ↑
10. Uo. ↑
11. A bejutási küszöb vonatkozásában kedvezményt vagy mentességet alkalmazó más országok választójogi megoldásairól ld. még: Móré Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon – politikai képviseletük, érdekképviseletük és jogvédelmük*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2020, 58–59. ↑
12. Németország választási törvénye (BWahlG) 6. § (3) bekezdés német nyelven: „Bei Verteilung der Sitze auf die Landeslisten werden nur Parteien berücksichtigt, die mindestens 5 Prozent der im Wahlgebiet abgegebenen gültigen Zweitstimmen erhalten oder in mindestens drei Wahlkreisen einen Sitz errungen haben. Satz 1 findet auf die von Parteien nationaler Minderheiten eingereichten Listen keine Anwendung.“ ↑
13. Németország választási törvénye (BWahlG) 20. § (2) bekezdés német nyelven: „Kreiswahlvorschläge von Parteien müssen von dem Vorstand des Landesverbandes oder, wenn Landesverbände nicht bestehen, von den Vorständen der nächstniedrigen Gebietsverbände, in deren Bereich der Wahlkreis liegt, persönlich und handschriftlich unterzeichnet sein. Kreiswahlvorschläge der in § 18 Abs. 2 genannten Parteien müssen außerdem von mindestens 200 Wahlberechtigten des Wahlkreises persönlich und handschriftlich unterzeichnet sein; die Wahlberechtigung muß im Zeitpunkt der Unterzeichnung gegeben sein und ist bei Einreichung des Kreiswahlvorschlages nachzuweisen. Das Erfordernis von 200 Unterschriften gilt nicht für Kreiswahlvorschläge von Parteien nationaler Minderheiten.“ ↑
14. Németország választási törvénye (BWahlG) 27. § (1) bekezdés német nyelven: „Landeslisten können nur von Parteien eingereicht werden. Sie müssen von dem Vorstand des

Landesverbandes oder, wenn Landesverbände nicht bestehen, von den Vorständen der nächstniedrigen Gebietsverbände, die im Bereich des Landes liegen, bei den in § 18 Abs. 2 genannten Parteien außerdem von 1 vom Tausend der Wahlberechtigten des Landes bei der letzten Bundestagswahl, jedoch höchstens 2.000 Wahlberechtigten, persönlich und handschriftlich unterzeichnet sein. Die Wahlberechtigung der Unterzeichner eines Wahlvorschlages einer der in § 18 Abs. 2 genannten Parteien muß im Zeitpunkt der Unterzeichnung gegeben sein und ist bei Einreichung der Landesliste nachzuweisen. Das Erfordernis zusätzlicher Unterschriften gilt nicht für Landeslisten von Parteien nationaler Minderheiten." ↑

15. „Bei Bundestagswahlen stellt der Bundeswahlausschuss in seiner Sitzung am 79. Tag vor der Wahl fest, ob eine Partei für die jeweils bevorstehende Wahl als solche anzuerkennen ist und ob sie möglicherweise den Status einer Partei nationaler Minderheiten beanspruchen kann.“
Ld. Nationale Minderheiten, *Der Bundeswahlleiter*,
<https://www.bundeswahlleiter.de/service/glossar/n/nationale-minderheiten.html#id-0> (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑
16. Deutscher Bundestag: *Kriterien für die Anerkennung nationaler Minderheiten*, *Wissenschaftliche Dienste*, Berlin, Deutscher Bundestag, WD 3-3000-067/09, 2009; Online elérhető:
<https://www.bundestag.de/resource/blob/418438/81e43b425de854eda21f13759f9c3f5b/wd-3-067-09-pdf-data.pdf> (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑
17. Uo. 5–6. ↑
18. BVerfGE 6, 84 (97) „Die Benachteiligung von politischen Parteien beim Verhältnisausgleich durch § 6 Abs. 4 kann auch nicht dadurch verfassungswidrig werden, daß § 6 Abs. 4 Satz 2 eine Ausnahme für die Parteien nationaler Minderheiten statuiert. Wäre diese Ausnahme unzulässig, so würde daraus höchstens folgern, daß § 6 Abs. 4 Satz 2 ungültig sein würde, nicht aber könnte daraus gefolgert werden, daß § 6 Abs. 4 Satz 1 ungültig ist, oder daß Ausnahmen für weitere Parteien gemacht werden müßten. Bei den Parteien nationaler Minderheiten liegen besondere Verhältnisse vor, die mit der Situation anderer kleiner Parteien nicht zu vergleichen sind. Die Merkmale der großen Stimmenzahl oder der Direktmandate erlangt eine Partei erst im und durch den Wahlvorgang, während das Merkmal, das die Parteien nationaler Minderheiten von allen anderen Parteien unterscheidet, außerhalb des Wahlvorgangs liegt. Es handelt sich also um nicht vergleichbare Tatbestände. Der Gleichheitssatz verbietet nicht, Parteien wegen eines Kriteriums, das in einem anderen Bereich liegt zum Verhältnisausgleich zuzulassen, wenn Parteien mit geringer Stimmenzahl und Parteien ohne örtliche Schwerpunkte davon ausgeschlossen werden. Der Gleichheitssatz gebietet andererseits auch nicht, daß für alle Parteien, die sich durch Merkmale charakterisieren lassen, die außerhalb des Wahlvorganges liegen, eine Ausnahme gemacht

wird, wenn eine Partei ausnahmsweise zum Verhältnisausgleich zugelassen wird, weil sie eine nationale Minderheit repräsentiert. Es liegt im Ermessen des Gesetzgebers, ob er eine Partei ohne Rücksicht auf die erzielte Stimmenzahl und die Erringung von Direktmandaten wegen politischer Umstände, die eine besondere Regelung gerade im Wahlverfahren rechtfertigen, für parlamentswürdig erachtet oder nicht. Ein Verstoß gegen den Grundsatz der gleichen Wahl könnte in einer solchen Ausnahme nur dann gefunden werden, wenn die Kriterien, die den Anlaß für die besondere Regelung geben, auch für andere Parteien zutreffen würden“ ↑

19. BVerfGE 6, 84 (98) „Das ist im Verhältnis der Parteien nationaler Minderheiten zu anderen politischen Parteien nicht der Fall. Die Lage der nationalen Minderheit, die deutsche Staatsangehörigkeit mit fremder Volkszugehörigkeit verbindet, ist innerstaatlich einzigartig, da das Völkerrecht und unter Umständen ein fremder Staat, dessen Volkstum die Minderheit zugehört, Interesse an ihrem Status nimmt. Es ist darum ein die wahlrechtliche Sonderregelung hinreichend rechtfertigendes Anliegen des Gesetzgebers, der nationalen Minderheit zur Vertretung ihrer spezifischen Belange die Tribüne des Parlaments zu eröffnen, wenn sie nur die für ein Mandat erforderliche Stimmenzahl aufbringt. Auch die Rücksicht auf die Behandlung deutscher nationaler Minderheiten in fremden Staaten durch den ausländischen Gesetzgeber kann es sehr wohl rechtfertigen, Parteien nationaler Minderheiten von der Sperrklausel beim Verhältniswahlrecht auszunehmen (vgl. BVerfGE 5, 83).“ ↑
20. BVerfG, 17.11.2004 – 2 BvL 18/02 Rn. 31. „Im Übrigen ist nicht von vornherein ausgeschlossen, dass die mit der Privilegierung verfolgte Integration der nationalen Minderheit in legitimer Weise auch dadurch gefördert werden kann, dass Wähler, die nicht selbst der dänischen Minderheit angehören, das Integrationsanliegen durch eine Stimmabgabe zu Gunsten von Parteien dieser Minderheit unterstützen. Dem integrationspolitischen Anliegen, der nationalen Minderheit eine eigene Vertretung im Landesparlament zu sichern“ ↑
21. Ld. Ahnengalerie, Die Partei, SSW, <https://www.ssw.de/die-partei/geschichte/ahnengalerie> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.) ↑
22. Stefan Seidler 2021-es megválasztását illetően Ld. Bundestagswahl 2021, Gewählte Abgeordnete *Der Bundeswahlleiter*, 2021, <https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/gewaehlte/bund-99/land-1.html#cc996bbb-1ca4-4520-a069-797120094f54> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.) ↑
23. Ld. SSW: Deine Stimme für Schleswig-Holstein, Wahlprogramm des SSW zur Bundestagswahl am 26. September 2021, SSW, 2021, 3. Online letölthető: <https://www.ssw.de/bundestagswahl> (letöltés ideje: 2021. április 28.) ↑
24. Ld. SSW stimmt für Teilnahme an der Bundestagswahl 2021, *Der Nordschleswiger*, 2020, <https://www.nordschleswiger.dk/de/deutschland-suedschleswig/ssw-stimmt-fuer-teilnahme-bundestagswahl-2021> (letöltés ideje: 2021. április 24.) ↑

25. Ld. Minderheiten und Schleswig-Holstein müssen besser in Berlin vertreten werden, *SSW*, 2021,
<https://www.ssw.de/themen/minderheiten-und-schleswig-holstein-muessen-besser-in-berlin-vertreten-werden> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.) ↑
26. Ld. Bundeswahl 2021, Ergebnisse, *Der Bundeswahlleiter*, 2021,
<https://www.bundeswahlleiter.de/bundestagswahlen/2021/ergebnisse/bund-99.html> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.) és Jetzt kommt der Norden!, *SSW*, 2021,
<https://www.ssw.de/themen/jetzt-kommt-der-norden-2> (letöltés ideje: 2021. szeptember 27.) ↑
27. Schleswig-Holstein szövetségi tartomány választási törvénye (LWahlG) 1. § (1) bekezdés német nyelven: „Der Landtag besteht vorbehaltlich der sich aus diesem Gesetz ergebenden Abweichungen aus 69 Abgeordneten. 35 Abgeordnete werden durch Mehrheitswahl in den Wahlkreisen, die übrigen durch Verhältniswahl aus den Landeslisten der Parteien auf der Grundlage der im Land abgegebenen Zweitstimmen und unter Berücksichtigung der in den Wahlkreisen erfolgreichen Bewerberinnen und Bewerbern gewählt.” ↑
28. Schleswig-Holstein szövetségi tartomány választási törvénye (LWahlG) 1. § (2) bekezdés német nyelven: „Jede Wählerin und jeder Wähler hat zwei Stimmen, eine Erststimme für die Wahl einer Bewerberin oder eines Bewerbers im Wahlkreis, eine Zweitstimme für die Wahl einer Landesliste.” ↑
29. Ld.: Schleswig-Holstein szövetségi tartomány választási törvénye (LWahlG) 2-3 §§ ↑
30. Schleswig-Holstein szövetségi tartomány választási törvénye (LWahlG) 3. § (1) bekezdés német nyelven: „An dem Verhältnisausgleich nimmt jede Partei teil, für die eine Landesliste aufgestellt und zugelassen worden ist, sofern für sie in mindestens einem Wahlkreis eine Abgeordnete oder ein Abgeordneter gewählt worden ist oder sofern sie insgesamt fünf v. H. der im Land abgegebenen gültigen Zweitstimmen erzielt hat. Diese Einschränkungen gelten nicht für Parteien der dänischen Minderheit.” ↑
31. Ld. Geschichte des SSW, *SSW*, <https://www.ssw-sh.de/ueber-uns/geschichte> (letöltés ideje: 2021. április 28.) ↑
32. Ld. Fehndrich, Martin: 50 Jahre Erklärungen über die allgemeinen Rechte der dänischen Minderheit, *Wahlen, Wahlrecht und Wahlsysteme*, 2005,
<https://www.wahlrecht.de/news/2005/08.htm> (letöltés ideje: 2021. április 28.) ↑
33. Deutsch-Dänisches Papier vom 28. März 1955. I. fejezet 2. pont német nyelven: „Die Bundesregierung setzt sich dafür ein, daß die im Bundeswahlgesetz vom 8.7.1953 (BGBl. I S. 470) in § 9 Abs. 5 zu Gunsten der nationalen Minderheiten getroffenen Regelung in das künftige Bundeswahlrecht übernommen wird.” ↑
34. Deutsch-Dänisches Papier vom 28. März 1955. I. fejezet 3. pont a) alpont német nyelven: „Die Landesregierung Schleswig-Holstein hat die Bundesregierung davon unterrichtet, daß

sie bereit ist: 4a) darauf hinzuwirken, daß der Schleswig-Holsteinische Landtag eine Ausnahmebestimmung von der 5 %-Klausel in § 3 des Schleswig-Holsteinischen Landeswahlgesetzes in § 3 des Schleswig-Holsteinischen Landeswahlgesetzes zu Gunsten der dänischen Minderheit baldmöglichst beschließt," ↑

35. LVerfG 9/12 (13.09.2013) Leitsatz 1. német nyelven: „Eine Partei ist eine Partei der dänischen Minderheit, wenn sie aus der Minderheit hervorgegangen ist und sie gegenwärtig personell von der Minderheit getragen wird sowie programmatisch von ihr geprägt ist. Dies ist für jede Landtagswahl erneut zu prüfen. Der SSW war bei der Wahl zum 18. Schleswig Holsteinischen Landtag eine Partei der dänischen Minderheit.“ ↑
36. LVerfG 9/12 (13.09.2013) Leitsatz 2. német nyelven: „Differenzierungen der Wahlgleichheit – etwa durch die 5% Klausel oder eine Rückausnahme hiervon – bedürfen zu ihrer Rechtfertigung eines besonderen, sachlich legitimierten, „zwingenden“ Grundes. Dieselben Maßstäbe gelten für die Chancengleichheit der Parteien (im Anschluss an Urteil vom 30. August 2010 LVerfG 1/10 , Rn. 142 m.w.N. zur Rspr. des BVerfG, LVerfGE 21, 434 ff. = SchlHA 2010, 276 ff. = NordÖR 2010, 401 ff. = JZ 2011, 254 ff., Juris Rn. 148 ff.).“ ↑
37. LVerfG 9/12 (13.09.2013) Leitsatz 5. német nyelven: „Die einfachgesetzlich geregelte 5% Klausel verletzt nicht die Gleichheit der Wahl und die Chancengleichheit der Parteien. Sie ist durch den Zweck legitimiert, die Funktionsfähigkeit des Landtages und die Integrationsfunktion der Parteien zu sichern und verstößt nicht gegen den Grundsatz der Verhältnismäßigkeit.“ ↑
38. LVerfG 9/12 (13.09.2013) Leitsatz 6. német nyelven: „Die Befreiung der Parteien der dänischen Minderheit in § 3 Abs. 1 Satz 2 LWahlG als Rückausnahme von der 5% Klausel berührt zwar die Wahlrechtsgleichheit in ihrer Ausprägung als Erfolgswertgleichheit und die Chancengleichheit der Parteien. Die Regelung ist aber durch die Schutzpflicht des Landes für die politische Mitwirkung der nationalen dänischen Minderheit nach Art. 5 Abs. 2 LV legitimiert und verstößt nicht gegen den Grundsatz der Verhältnismäßigkeit.“ ↑
39. Ld. Geschichte des SSW ↑
40. Ld. Uo. ↑
41. Ld. Uo. ↑
42. Ld. Der Landtag – Die Parlamentszeitschrift für Schleswig-Holstein, Umbau in Kiel, Neues Parlament, neues Kabinett, *Schleswig-Holsteinischer Landtag*, 2022. Juli, 27. Online elérhető: https://www.landtag.ltsh.de/export/sites/ltsh/aktuelles/landtagszeitschrift/zeitschrift_download/derlandtag-2022-02.pdf (letöltés ideje: 2022. december 25.) ↑
43. Brandenburg szövetségi tartomány választási törvénye (BbgLWahlG) 1. § (1) bekezdés német nyelven: „Der Landtag besteht vorbehaltlich der sich aus diesem Gesetz ergebenden Abweichungen aus 88 Abgeordneten. 44 Abgeordnete werden durch Mehrheitswahl in den Wahlkreisen, die übrigen durch Verhältniswahl nach den Landeslisten der Parteien,

politischen Vereinigungen oder Listenvereinigungen auf der Grundlage der im Land abgegebenen Stimmen und unter Berücksichtigung der in den Wahlkreisen erfolgreichen Bewerber gewählt.“ ↑

44. Brandenburg szövetségi tartomány választási törvénye (BbgLWahlG) 1. § (2) bekezdés német nyelven: „Jeder Wähler hat zwei Stimmen, eine Erststimme für die Wahl eines Wahlkreisabgeordneten, eine Zweitstimme für die Wahl einer Landesliste.“ ↑
45. Brandenburg szövetségi tartomány választási törvénye (BbgLWahlG) 3. § (7) bekezdés német nyelven: „Haben Parteien, politische Vereinigungen und Listenvereinigungen Überhangmandate errungen, wird die Gesamtzahl der Abgeordneten über Absatz 6 hinaus für einen Verhältnisausgleich, höchstens jedoch bis zur Zahl 110 erhöht.“ ↑
46. Ld.: BbgLWahlG 1. § (1) bekezdés szövegében (160. lj.): „...Verhältniswahl nach den Landeslisten der Parteien, politischen Vereinigungen oder Listenvereinigungen...“ ↑
47. Brandenburg szövetségi tartomány választási törvénye (BbgLWahlG) 3. § (1) bekezdés német nyelven: „Bei der Verteilung der Sitze auf die Landeslisten werden nur Parteien, politische Vereinigungen und Listenvereinigungen berücksichtigt, die mindestens fünf vom Hundert der im Wahlgebiet abgegebenen gültigen Zweitstimmen erhalten oder mindestens in einem Wahlkreis einen Sitz errungen haben. Die Bestimmungen über die Sperrklausel nach Satz 1 finden auf die von Parteien, politischen Vereinigungen oder Listenvereinigungen der Sorben/Wenden eingereichten Landeslisten keine Anwendung. Ob eine Landesliste von Parteien, politischen Vereinigungen oder Listenvereinigungen eine Landesliste der Sorben/Wenden ist, entscheidet der Landeswahlausschuss auf Vorschlag des Präsidiums des Landtages nach Anhörung des Rates für Angelegenheiten der Sorben/Wenden nach § 5 des Sorben/Wenden-Gesetzes.“ ↑
48. Brandenburg szövetségi tartomány választási törvénye (BbgLWahlG) 5. § (1) bekezdés német nyelven: „Jeweils für die Dauer einer Wahlperiode des Landtages wird ein Rat für Angelegenheiten der Sorben/Wenden gewählt. Dieser besteht aus fünf Mitgliedern. Die nach Absatz 2 gewählten Mitglieder des Rates werden durch die Präsidentin oder den Präsidenten des Landtages in ihr Amt berufen. Bis zur Berufung des Rates für Angelegenheiten der Sorben/Wenden nimmt dessen Aufgaben der bisherige Rat wahr.“ ↑
49. Council of Europe: *Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, 26 June 2019., ACFC/OP/IV(2019)001 120. bekezdés 36. angol nyelven: „The Advisory Committee has noted over time that when electoral laws provide for a threshold requirement, its potentially negative impact on the participation of national minorities in the electoral process needs to be duly taken into account. It is generally advisable to carry out a periodical review to ensure that electoral laws adequately reflect developments in society and the needs of persons belonging to national minorities. It is essential that persons belonging to national minorities, including numerically smaller ones,

are consulted in the process of drafting such legislation or monitoring its implementation. Electoral provisions aimed at promoting a balanced presence of women in elected bodies can be designed to have a positive impact on the participation of women belonging to national minorities in public affairs.” ↑

50. Council of Europe: *ACFC, Thematic Commentary*, No. 2., 82. bekezdés angol nyelven: „The Advisory Committee has noted that when electoral laws provide for a threshold requirement, its potentially negative impact on the participation of national minorities in the electoral process needs to be duly taken into account.²⁶ Exemptions from threshold requirements have proved useful to enhance national minority participation in elected bodies.” ↑